

MERCÈ RODOREDA EN TERRES DE FRANÇA (1939-1954)

LLORENÇ SOLDEVILA I BALART

ESBÓS BIOGRÀFIC

Mercè Rodoreda i Gurguí va néixer el 10 d'octubre de 1908 en una casa del carrer Manuel Angelón número 8, al barri de Sant Gervasi de Cassoles, Barcelona. Va viure en un ambient molt adult amb els seus pares —Montserrat i Andreu— i l'avi Pere Gurguí, qui va tenir molta ascendència en la formació cultural i de caràcter de la jove escriptora. L'any en què mor l'avi, el 1921, retorna de l'Argentina Joan Gurguí, l'oncle matern, amb qui Rodoreda es casarà el 1928 i hi tindrà un fill, Jordi. A principis de la dècada dels trenta, Rodoreda se separa del marit i inicia la carrera de periodista i escriptora. A *Aloma* (1938), premi Crexells, la seva cinquena novel·la i l'única de les escrites abans del 1939 que va recuperar en plena maduresa com a seva, s'hi plasmen bona part de les experiències personals d'aquells anys.

El gener de 1939, amb d'altres escriptors i personalitats del país, travessa la frontera francesa. Primer va a raure a Tolosa de Llenguadoc, després a París i, finalment, el 3 d'abril, a Roissy-en-Brie, juntament amb d'altres exiliats catalans i espanyols. Allí, hi farà una intensa amistat amb la també escriptora i periodista Anna Murià i s'unirà sentimentalment amb Joan Prats, conegut amb el pseudònim d'Armand Obiols, amb qui viurà èpoques de serenor i d'altres d'inestabilitat emocional, a París, Ginebra i Viena, on Prats morirà el 1971. Al cap de poc temps de ser al castell de Roissy, se n'han d'anar i s'instal·len a Vil·la Rosset,

al mateix poble de Roissy, a la casa que ocupava la família Murià.

En esclatar la Segona Guerra Mundial, Rodoreda i Armand Obiols es traslladen a París, d'on fugiran arran de l'ofensiva alemanya sobre la capital francesa. Ella s'establirà a Llemotges i ell anirà a treballar a Bordeus, on es retrobaran el 1945, un cop acabada la guerra. El 1946, es traslladen de nou a viure a París, on restaran fins al 1954 en què s'instal·len a Ginebra. Entre 1950 i 1953, Rodoreda té problemes de salut i freqüentarà els balnearis de Châtel Guyon, prop de Vichy, i d'Aboudaut.

Rodoreda torna a escriure contes a Bordeus, tot i que passa per èpoques que no pot escriure i només pinta. El 1957 guanya el Premi Víctor Català amb *Vint-i-dos contes* (1958). El 1960 presenta una primera versió de *La plaça del Diamant* al premi Sant Jordi i hi queda finalista. La novel·la surt publicada el 1963 amb un gran èxit de públic i, de seguida, és traduïda a les principals llengües. La segueixen: *El carrer de les Camèlies* (1966), *Jardí vora el mar* (1967) i el llibre de narracions *La meva Cristina i altres contes* (1967).

El 1972 fa la primera estada a Romanyà de la Selva, al Baix Empordà, on redacta *Mirall trencat* (1974). Segueixen *Semblava de seda i altres contes* (1978), *Viatges i flors* (1980) i *Quanta, quanta guerra* (1980). Aquest mateix any se li atorga el premi d'Honor de les Lletres Catalanes i, el 1982, s'estrena la versió cinematogràfica de *La plaça del Diamant*. Emmalalteix de càncer i el 13

d'abril de 1983 mor a la clínica Muñoz, de Girona. És soterrada en el petit cementiri de Romanyà. Pòstumament es publiquen les novel·les *La mort i la primavera* (1986), *Isabel i Maria* (1991) i el volum *El torrent de les flors* (1993), que aplega tota la seva producció teatral. L'obra de la Rodoreda, traduïda a prop d'una quarantena de llengües, és de les més difoses internacionalment de la literatura catalana.

EN TERRES DE FRANÇA

Un cop passada la ratlla fronterera, Rodoreda va arribar a Perpinyà juntament amb Anna Murià. Al tercer dia d'ésser-hi van agafar el tren cap a Tolosa de Llenguadoc. Es van instal·lar en una caserna de bombers i dinaven i sopaven a la *Maison des Étudiants*. Murià ens en dóna el detall: «Allà, als pompiers, Mercè i jo ens apropàrem més, sortíem a passejar o anàvem a seure en algun cafè cèntric, i moltes estones ens ajuntàvem amb Rosa Artís i una altra noia per jugar a saló de bellesa: una pentinava, una altra feia massatges, una altra manicura... Mercè, però, se n'anà a París ja al mes de març. Amb el propòsit d'anar-hi ben abillada, es comprà llana per fer-se un jersei de color taronja que constel·là amb unes margarides brodades de pètals blancs i el cor groc».¹

Els primers temps a París van ser difícils, i Rodoreda mateixa ens ho narra en una carta adreçada a Murià possiblement escrita a finals de març: «No. París no acaba de satisfer-me; això que porto un barret amb un vel que m'arriba fins als talons i això que tinc una gran requesta entre l'element au bord du tombeau. Voldria saber què ho fa. ¿Us va dir en Roure que vaig fer un moro? Anava amb un cotxe que arribava de la Place de l'Étoile a la Plaça Clemenceau. Però res. Diu que deixen les dones esterrecades. Res. De tant en tant no dino o no sopo

1. Murià, Anna, pròleg a Rodoreda, Mercè, *Cartes a l'Anna Murià*, Barcelona: Edicions de l'Eixample: 1991, p. 20.

*i vaig a un cafè ultrachic on hi ha uns meravellosos tzigans, ja sabeu que m'agraden».*²

Molt pocs dies després, el 3 d'abril, es retrobaven al castell de Roissy-en-Brie, a vint-i-cinc quilòmetres de París, pertanyent als *Auberges de la Jeunesse*, on restarà fins al mes de setembre, que es traslladen a la propera Vil·la Rosset. Van ser uns mesos tranquils i plens de felicitat. Rodoreda afirmava que hi va ser feliç i en deia: «*Roissy ha estat la revifalla d'una joventut sense joventut*».³ Hi va conèixer i es va enamorar intensament de Joan Prats, conegut amb el pseudònim d'Armand Obiols, escriptor i home casat i amb una filla a Barcelona. Per la seva banda, Anna Murià s'hi va unir sentimentalment amb el poeta Agustí Bartra. La memòria de Murià ens torna a reviure l'escriptora: «*Recordo Mercè Rodoreda, aquella primavera, com surant en l'herba que li cobria les cames fins als genolls, amb els pantalons que es comprà tot just arribada, suposo que tant per comoditat com per desafiar un cop més les convencions —en aquell temps encara era una cosa un xic rara una dona amb pantalons, només a l'estiu tots nosaltres portàrem uns shorts caqui que ens regalà el comitè—, collint margarides, que n'hi havia a milers, i sortint-ne exultant amb el botí d'un gran braçat de margarides blanques com les que s'havia brodat en aquell jersei a Tolosa*».⁴ Murià sabia on anaven a festejar: «*se n'anaven a l'extrem del parc, prop de la tanca, al final de l'allée cavalière, on hi havia una clariana, un banc. Ella me l'havia ensenyat alguna vegada bo i dient-me: "Aquí ens asseiem i passem les hores..."*».⁵ Tenim també el testimoni d'Obiols en una carta de l'estiu de 1941 quan ja estaven separats a causa de la invasió alemanya: «*...aquelles nits prodigioses del parc, aquelles nits de llegenda, aquelles albes malaltes de tant amor...*».⁶

2. Rodoreda, Mercè, *Cartes a l'Anna Murià*, p. 55.

3. *Ibid.*, p. 59.

4. Murià, Anna, pròleg a *Cartes a l'Anna Murià*, p. 25-26.

5. *Ibid.*, p. 29-30.

6. Casals, Montserrat, *Mercè Rodoreda. Contra la vida, la literatura*. Barcelona: Edicions 62, 1991, p. 111.

Un cop a Vil·la Rosset la relació s'aferma: «A Vil·la Rosset Mercè i Obiols foren feliços, amb tota la felicitat possible en aquelles circumstàncies. Els fou destinada una de les cambres millors de la casa, amb la finestra emmarcada de glicines, el llit de matrimoni... Estaven junts totes les hores del dia i de la nit, sense temences».⁷

En una carta a Murià datada el maig de 1940, li retreu que amb en Bartra se n'hagin anat a la República Dominicana i li explica que París ja és una ciutat amable i Roissy una delícia primaveral: «Considero —em poso greu— un nyap el que has fet d'anar-te'n. Ningú no sap com petarà tot això de la guerra però havies d'estar aquí, al peu del canó. ¿Què hi fots amb tants negres? París cada dia el trobo més bonic i Roissy torna a ésser una delícia». I, més endavant, segueix: «Escric amb la finestra de bat a bat i damunt la taula tinc un enorme pom de lilàs que de tan perfumats, maregen. Totes les pomeres són blanques i tots els arbres són verds. Hi ha una invasió de muguet. C'est le beau temps».⁸

Un cop han de deixar Roissy, s'estableixen a París, on Obiols treballava en la redacció de la *Revista de Catalunya*. El 12 de juny de 1940, n'han de fugir a causa de l'ocupació alemanya de la capital francesa, per anar a la zona dita lliure, de Vichy, governada pel mariscal Petain. A l'estació de Denfer-Rocherau puguen a un tren que mai va arribar a destí: «Vam deixar París amb una gran recança, tenia un gris com mai no devia haver tingut ni tornarà a tenir, el 12 de juny cap al tard. Marxàvem a peu, empenyent una poussette amb els equipatges. [...] Vam passar els tres primers dies de viatge ficats en un tren que vam trobar per casualitat, ple de soldats en retirada i al cap de tres dies vam deixar el tren perquè gairebé no ens havíem mogut de lloc. Ja anàvem bruts i estàvem cansats».⁹

L'odissea va seguir a peu en direcció a Orleans: «Travessàrem Meung en ruïnes. Per terra, obstruint el pas, hi havia carretes en cendra i cavalls morts amb els ulls menjats de mosques voltats d'un bassal de sang. Davant nostre, a l'altra banda de carrer, asseguda en una cadira, tota vestida de negre i amb les mans blanques i encarcerades sobre la falda, hi havia una vella morta. Ningú no gosava ni acostar-s'hi».¹⁰ A voltes la realitat viscuda és traslladada a la ficció, com una situació molt semblant a la referida que se'ns narra al conte «Orleans, 3 quilòmetres».¹¹

Obiols s'estableix a Bordeus, en la zona ocupada, i hi treballa en una fàbrica d'armament. Els caps de setmana visita Rodoreda, que viu a Llemotges: «A Limoges van quedar-se'm un ovari però el que no deixaré a França serà ni la meua energia ni la meua joventut, fins a cinquanta anys penso conservar un cert genre fregate. Encara donaré molt joc: no pas amb cartes. I, sobretot, vull escriure, necessito escriure; res no m'ha fet tant de plaer, d'ençà que sóc al món, com un llibre meu acabat d'editar i amb olor de tinta fresca».¹²

Són anys de vida precària i de poca o gens activitat literària: «Després de la guerra vaig tardar molt de temps a tornar a escriure. Tenia massa feina per a sobreviure. I escriure català a l'estranger és el mateix que voler que floreixin flors al Pol Nord».¹³ Malgrat tot, sabem que quan es reuneix a viure amb Obiols a Bordeus torna a escriure i alguns dels contes surten del pòsit autobiogràfic: «El meu llibre Vint-i-dos contes, publicat, em sembla, l'any 1958, va ésser començat a Bordeus l'any 1945 o el 46. Feia anys que no havia escrit ni una ratlla. Sortia d'un d'aquests viatges au bout de la nuit durant els quals escriure sembla una ocupació espantosament

7. Murià, Anna, pròleg a *Cartes a l'Anna Murià*, p. 35-36.

8. Rodoreda, Mercè, *Cartes a l'Anna Murià*, p. 62.

9. *Ibid.*, carta del 29 d'agost de 1940, p. 70.

10. *Ibid.*, p. 71.

11. Rodoreda, Mercè, *Semblava de seda i altres contes*, Barcelona: Edicions 62, 1978, p. 35.

12. Rodoreda, Mercè, *Cartes a l'Anna Murià*, carta del 19 de desembre de 1945, p. 80.

13. Roig, Montserrat, *Retrats paral·lels/2*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976, p. 168.

frívola: la fugida de París, a peu, amb alguns espectacles al·lucinant: incendi d'Orleans, bombardeig del pont de Beaugency, amb carros plens de morts... dos anys a Limoges, morint al dia, com deia aquell; dos anys a Bordeus, vivint-hi...». ¹⁴

També per aquests anys prova fortuna en el teatre. «Escrivint, escrivint, la senyora s'ha normalitzat —valgui equilibrat— una mica. La senyora escriu a grans empentes. I escriu? Què? Una obra de teatre! Sí senyor, amb la gran ambició de fer-se-la traduir —si li surt bé— i que li estrenin». ¹⁵

Però ha de treballar de valent per subsistir i les peripècies per les quals passa li fan confessar: «Trebalo fins l'embrutiment per a mal viure. Faig camises de dormir i combinacions per a un magatzem de luxe. Això sí, ho faig magistralment. Tinc una màquina i un maniquí i el meu desig més fervent és de veure-ho tot en flames». ¹⁶ I, novament, la vivència es convertida en literatura al conte «Fil a l'agulla»: «Tragué la camisa del maniquí, es posà el didal i agafà l'agulla. Estimava el seu ofici per moltes raons, però sobretot perquè li permetia d'entreveure un univers de luxe i perquè mentre li feien la feina soles, podia somniar». ¹⁷

A París, s'hi traslladen el 1946. De nou, des de la literaturització, sabem que li costa molt arrel·lar-s'hi. Al conte «El mirall» afirma: «Les veus la tragueren de la seva somnolència. S'havia arribat a familiaritzar amb el francès, però encara se li escapava alguna paraula. Hi havia dies que això la feia posar furiosa i aleshores deia que tornaria a Barcelona sola, encara que fos a peu. “Què faig plantada aquí?”, pensà». ¹⁸

A París, hi guanya la Flor Natural dels Jocs Florals de 1948, quan ja es dedica a escriure poe-

sia i s'hi inicia la seva fal·lera per pintar. En una carta datada a París el vespre del 2 de juliol de 1953, hi trobem la primera referència escrita sobre el tema: «Semblo boja d'alegria. Els tinc tots dos —quadres— damunt de la cuina i tot escrivint-te, de tant en tant me'ls miro. Els he firmat i tot. I encara els repetiré amb d'altres colors i en regalaré quan voldré fer alguna persona contenta. Un té el fons gris, l'altre el té vermell. Hi he fet aquelles figures sense braços, i només de mirar-los et ve com una mena d'alegria de boig». ¹⁹ El seu interès per la pintura minvarà a partir dels anys seixanta. El 1957 pretenia muntar una exposició a Barcelona, que no es farà realitat fins després de la seva mort, el 1991.

I París, on va viure fins al 1954, en què es va traslladar a Ginebra, sempre li va ser una ciutat desconeguda, però, alhora, alguns dels seus topants li eren referents vitals: «A desgrat d'haver-hi viscut durant sis o set anys no conec París. Com sempre em tanco on visc; el meu radi d'acció és molt limitat. I aquest radi d'acció quan vivia a la capital del món, exactament en el número 21 del carrer Cherche Midi, anava a la Plaça de la Concòrdia per una banda fins al Louvre i per l'altra fins al Boulevard Saint-Michel, amb alguna incursió fins a l'Arc de l'Estrella que baixava a peu fins a casa tot trencant cap al carrer de la Bôetie per tal de mirar aparadors i delir-me amb coses boniques que no podria tenir mai. Com que la meua casa a París era una cambreta de minyona que la germana de Nicolau d'Olwer havia tingut la gentilesa de cedir-me provisionalment —un provisional que va durar anys—, es trobava molt a la vora de Saint Germain de Prés; quan tenia algun cèntim, que no era gaire sovint, anava a esmorzar al Lipp, al Flore, o bé als Deux Magots. Moltes vegades havia esmorzat al costat de Sartre i de Simone de Beauvoir. Com de tota la gent més representativa de l'època». ²⁰

14. Porcel, Baltasar. *Grans catalans. Obres completes*, volum 6, Barcelona: Edicions Proa, 1994, p. 261.

15. Rodoreda, Mercè, *Cartes a l'Anna Murià*, carta del 5 d'abril de 1940, p. 59-60.

16. *Ibid.*, carta del 29 de febrer de 1945, p. 77.

17. *Vint-i-dos contes*, Barcelona: Editorial Selecta, 1973, p. 26.

18. *Ibid.*, p. 54.

19. Arxiu Mercè Rodoreda. Barcelona.

20. Arxiu Mercè Rodoreda. Publicada a Nadal, Marta. *De foc i de seda. Àlbum biogràfic de Mercè Rodoreda*, Barcelona: Edicions 62, 2000, p. 127.

A París, a vegades, la solitud i la depressió la porten a pensar en un suïcidi literari: «A París, en ple exili, al cap de molts anys, vaig tenir ganes de morir i, també com a divuit anys, molt literàries. Em consolava la idea de poder morir a voluntat; el més fàcil, tirant-me al Sena des del pont del Carrousel. Però un matí, en la brasserie Lipp, tot mirant els plafons de les parets voltats per una sanefa de mosaic amb lianes verdes on hi havia de tant en tant, i encara hi deu haver, una cacatua blanca, entre lianes, tot d'una vaig pensar que seria bonic de morir allà davant una tassa de cafè amb llet tot mirant aquelles cacatues blanques. Però el que em complaïa més que res, era pensar que algú diria: va morir a la brasserie Lipp un matí a dos quarts de deu sense haver-se acabat el cafè amb llet. I ningú podria saber mai de mai com havia estat feliç de morir, com qui s'adorm, davant d'aquelles lianes verdes amb una cacatua blanca de tant en tant».²¹

Però París va ser una ciutat molt important en la vida de Rodoreda, perquè, tot i establerta a Ginebra, no va deixar el pis del carrer Cherche Midi fins que decideix retornar a Catalunya el 1972, després de la mort d'Armand Obiols: «A París conservo la chambre de bonne, prop del Quartier Latin, on vaig passar tanta fam. Allí servo els meus records d'època espantosa, i també més de dos mil llibres. Vaig a París cada any, i passejo sola prop del Sena, de les botigues d'antiguitats; esmorzo al Flore, al Lipp, i vaig a totes les exposicions. M'agrada anar a París».²²

França, doncs, va ser present en la vida de Rodoreda durant gairebé catorze anys. En terres franceses va reprendre la dedicació literària. Primer, hi va escriure *Vint-i-dos contes* i alguns dels recollits a *Semblava de seda i altres contes*; després, molt possiblement, *Isabel i Maria*, novel·la inacabada, de la qual sortiran alguns dels personatges i situacions claus de *La plaça del Diamant*

i *Mirall trencat* i, finalment, algunes de les seves peces teatrals influïdes per la seva passió i admiració per Artaud.

LLORENÇ SOLDEVILA I BALART (Monistrol de Montserrat, 1950). Mestre, doctor en Filologia Catalana i professor titular de la Universitat de Vic. S'ha dedicat a l'estudi i divulgació de la Nova Cançó i de les obres de Verdaguier, Zanné, Pla, Rodoreda, Bartra i Porcel. Ha preparat també rutes literàries. Dirigeix la col·lecció «Les eines» d'editorial Proa, adreçada especialment al món de l'ensenyament.

21. *Ibid.*, p. 128.

22. Roig, Montserrat, *Retrats paral·lels/2*, p. 167.